

Avedøres historie

Lars Ellgaard · Tuesday, August 19th, 1000

Af Paul Christian van der Aa Kühle

Avedøres historie inden 1787

Avedøre nævnes i tilgængelige kilder første gang i 1200 tallet. Endelsen “-øre” (=stenet strand) antyder, at navnet på byen opstod mellem 800 og 1000 i lighed med Helsingør, Øresund, Dragør, Skanør. Udgravninger for nyligt nord for landsbyen har påvist flere pænt store huse fra den tid. Forstavelen “Aved” har muligvis noget at gøre med, at holmene nede ved stranden rækker ud i vandet som en forstrand.

De ældste spor af menneskelig aktivitet i området er fundet på Avedøre Holme i form af resterne af en boplads fra Ertebølle-kulturen, ca. 2500 år f.Kr. Også i bronzealderen fortæller jordfund af et fornemt ceremonielt bronzesværd fra Frydenhøj, at der boede mennesker i området. Landsbyen har i mere end 1000 år været dér, hvor Avedøreboerne levede og døde. Gamle marknavne kan dog antyde, at der også har været beboelse andre steder. Toftemoseagrene lidt syd for Brostykkevej omkring den nuværende Toftemosevej og Boesagre antyder en bebyggelse her, da tofter er betegnelsen for et stykke jord tæt på et hus. Det er nærliggende at antage, at oversvømmelser kan have påvirket den specielle placering af landsbyen i den ene ende af Avedøres jorder.

Da kristendommen kom til Danmark, fik Avedøre ikke selv en kirke, men blev knyttet til Glostrup, hvilket kan undre, da kirkerne i både Brøndbyøster og Hvidovre lå langt tættere på. Der er ingen, der kender årsagen, men fra ca. 1250, da Glostrup Kirke blev bygget, knyttedes de to områder sammen, hvilket kirkeligt varede til 1893 og kommunalt til 1974. Endnu minder en stump vej i Brøndbyvester om den gamle kirkevej. Den førte fra Avedøre Landsby til Glostrup Kirke.

Den fede lerjord og det flade land, hvor det højeste punkt er 10 meter over vandoverfladen, har gjort Avedøre marker velegnet til landbrug, mens engstrandene og holmene ud for kysten var yderst ideelle til græsning af kreaturer. Disse forhold har præget livet i Avedøre langt op i det 20. århundrede. Gårdene, der blev bygget i landsbyen, overgik efterhånden til bl.a. Roskildebispen og adelsmændene, men efter reformationen i 1536 ejedes de af kongen. I Chr. V's markbog fra 1682 ejede Christian V 11 gårde og ni huse i Avedøre. En gård og to huse ejedes af Vartov, hvis hovedformål med ejerskabet var at finansiere hospitalsdrift og asyl i København.

Vi har meget sparsomme kilder fra Avedøres tidlige historie. Retsprotokoller afslører enkelte detaljer som et mord i landsbyen i 1678. Man kan også læse om

Vartovbeboeren Laurids Thybo, der jævnligt yppede kiv, og som i 1625 foretog sig noget så strafbart som at ride til smeden 3. pinsedag under gudstjenesten! D. 9. august 1637 fortælles der om en fødsel på én af kongsgårdene. En tjenestepige, Annike, fra prins Christian Frederiks gård kom forbi og fødte et barn, der desværre døde. Efter indledende retsmøder lagdes der låg på sagen, som bestyrker antagelsen af, at faderskabet ikke skulle åbenbares. Prinsen var Chr. IV's ældste søn, der døde, inden han nåede at blive konge.

Avedøre lå centralt på vejen mellem København og både Roskilde og Køge, hvilket betød, at mange kom gennem landsbyen, fra midten af 1600-tallet kunne man som vejfarende gøre stop i Avedøre på en kro med kongelig bevilling. Omkring 1720 blev den ny landevej langs Køge Bugt mellem København og Køge anlagt, og hen mod slutningen af det 18. århundrede blev også Roskildevejen åbnet for mere end kongelige embedsmænd. Dermed kom landsbyen Avedøre til at ligge udenfor trafikken mellem hovedstaden og provinsen, og kroen må lukke i 1801.

Da Ny Køge landevej blev åbnet havde en kromand i det senere "Flaskekroen", Thomas Hansen, over Harrestrup Å bygget en bro. Men det er ikke gratis at bygge, så han indførte bropenge med følgende slogan: "At Avedøre mænd ej baske skal dit øre, og med sin tørre lap din rejsekappe smøre, har Thomas Hansen her opbyggt nu denne bro, misund ham derfor ej den skilling eller to."

Måske havde Thomas Hansen ret i truslen om de barske Avedøreboere, for eksempel var der rygter om sørøveri, fordi forholdene hertil var ideelle med holmene og det flade vand, hvor man hurtigt kunne forsvinde ind på land efter veludført røveri. Mystikken om Avedøres kirkelige tilknytning til det fjerne Glostrup kunne også skyldes et dårligt ry ligesom forlydender om, at vejene til og fra Avedøre var så dårlige, at folk kørte ud på markerne og ødelagde afgrøderne. Kirkebøgerne, som vi har tilbage til 1676, afspejler tit de sociale mønstre, fordi skiftende præster gerne tilføjer det ene og det andet. Her fremstår Avedøre som en harmonisk landsby uden de store problemer eller særligt mange fattige. Og man tog sig godt af hinanden.

Fra udskiftningen til den nye tid 1787-1900

Ifølge sognepræst Christopher Nyrops optegnelse i kirkebogen foregik jordreformerne i Avedøre i 1788. Fra at have været fælles om jorden fik hver gård nu deres egen jordlod foruden hver en strimmel jord på holmene og på strandengen, idet halvdelen af gårdene flyttede ud på egen jord på firkantede lodder, mens den anden halvdel forblev i landsbyen, således at de fik hver deres egen jordlod som en halvtjerne ud fra landsbyen. Landbrugsreformernes nye ejendomsstruktur afspejles i dag i det ældste overordnede vejnet, i de enkelte kvarterers vejnet og i vejes, bebyggelsers og kvarterers navnestof. På Avedøresletten ses endnu klare spor efter udskiftningens ejendomsskel.

Ved udskiftningen var der 18 gårde i Avedøre, og man enedes om at sætte et stykke jord af til skolen, Matrikel nr. 1, så læreren selv kunne forsørge sig. I 1781 havde man bygget en skole, som stadig ligger som den ældste bevarede bygning i Avedøre. Husmændene, som der var 19 af i 1788, fik ikke meget ud af jordfordelingen, men der var brug for håndværkere: smed og tømrer, skomager og hjulmager.

Et af minderne fra denne tid ud over skolen er "Avedøre-stuen", som Ole Petersen lod indrette på Højgården med malede paneler, der forestiller de 12 apostle og de 6 dydefigurer: tre fra det verdslige liv: Justitia, naturloven og Fortuna og tre fra den kristne verden: tro, håb og kærlighed. Smukkeste er næsten "Avedøre-pigen", der med elegante spændesko har en spade og en rive i hånden. Avedøre-stuen var udstillet på nationalmuseet indtil 1990 og findes i dag nedpakket i Brede.

I 1842 indførtes sogneforstanderskabet med et begrænset lokalt selvstyre som en forløber for systemskiftet ved grundloven i 1849. Det var kun gårdmænd, der havde reel indflydelse og til en vis grad husmænd med jord. Og det var kun mænd, der kunne stemme. I de første 20 år var det stort set Avedøre, der havde formandskabet i Glostrup Sogn, fordi der var én gård mere i Avedøre end i både Glostrup og Hvissinge. Men Glostrup voksede, og der var flere, der fik stemmeret ved ændringer i lovgivningen, og Avedøre mistede førerpositionen.

I Avedøre oprettede Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab omkring 1850 "Plantagen", en forsøgsplanteskole for frugttræer, som en del af sit oplysningsarbejde. Den driftige gartner, Frisenette, udviklede nye sorter af grøntsager muligvis blomkålen i den størrelse, vi kender i dag. Presset fra et København i stærk udvikling gennem anden halvdel af 1800-tallet mærkedes på den ene side i Avedøre som en mulighed for at lægge landbruget om mod gartneridrift og på den anden side som en stærkt stigende spekulation i landbrugsejendommene. I Avedøre har denne periode sat sig væsentlige spor i de eksisterende kulturmiljøer i form af virksomheder og bebyggelse.

I 1893 ændredes sognetilhørsforholdet. Kongen gav efter ansøgning lov til, at Avedøre kirkeligt skulle betjenes af Brøndbyøster Kirke. En af årsagerne var uden tvivl anlæggelsen af Vestvolden, der skar den gamle kirkevej over, så man kun kunne komme til Glostrup via Brøndbyøster. Kommunalt fortsatte Avedøre sin tilknytning til Glostrup indtil 1974. Københavns Befæstning, hvis sydligste del går gennem Avedøre, skar fra midten af 1880'erne den gamle forbindelsesvej vestpå fra Avedøre over, og to af Avedøres gårde blev samtidig isoleret på vestsiden af forsvarsanlægget. Erstatningen for tab af jord til dette gigantiske bygningsværk var imidlertid ikke ringe. Sydvest for landbefæstningens afslutning ligger den vestligste del af Københavns søforsvar, Avedøre Batteri, som er opført i 1892 og er velbevaret trods overbygning af beboelser.

Forandringens tid 1900-1974

Omkring år 1900 boede der ca. 300 mennesker i Avedøre. I 1940 var indbyggertallet steget til ca. 1000. I slutningen af 1974 var der omkring 11.000, og i 2005 rundede området 15.000. Det 20. århundrede blev et forandringens århundrede, hvor Avedøre som så mange andre omegnslandsbyer til København forandredes fra agrarsamfund til moderne forstad.

I 1912 opførtes kaserneanlægget, Avedørelejren, som erstatning for Paradislejren ved Vestvolden. Fra 1917 fik Avedøre yderligere en militær flyveplads, som blev anlagt på Avedørelejrens eksercerplads vest for Vestvolden.

Begyndelsen af 1900-tallet var stadig præget af gård- og husejerne. Med oprettelsen af

Avedøre Grundejerforening i 1908 forsøgte disse at samle Avedøre og ikke mindst at være fælles om at opstille kandidater til sognerådet i Glostrup. Gårdejer og sognefoged Chr. Christensen fra Stevnsbogård var indtil sin død i 1937 det samlende punkt for denne gruppe. Grundejerforeningen eksisterer stadig, men kun som selskabelig forening.

I midten af 1920'erne begyndte udstykningen af gårdene. Avedøregården var den første, og her opstod et helt nyt samfund med butiksliv, familiedynastier og menneskeskæbner. Stranden syd for Køgevej fulgte efter. Disse udstykninger blev beboet af mennesker, der havde en hel anden baggrund end den hidtidige befolkning, der var knyttet til landbrug og gartneri og havde familietilknytning til Vestegnen. De nye kom i høj grad fra det indre København, som til en billig pris kunne købe et stykke jord. De var arbejdere – ofte ufaglærte. De byggede selv deres hus af de materialer, der var mulighed for at betale, og deres have blev udnyttet til det sidste som en del af økonomien med kartofler og kål.

Der blev dannet en socialdemokratisk klub i 1929 på initiativ af kedelpasser H. P. Larsen fra landsbyen og montør på sojakagefabrikken Martinus Dencker Nielsen fra "Sibirien", som Avedøregårdsudskiftningen hed hos de lokale. Det forrykkede magtbalancen i Avedøre i socialdemokratisk retning. Fra 1936 var der ikke mere repræsentation i sognerådet fra grundejerforeningen. Det var herefter væsentligt folk fra den socialdemokratiske klub, der sad i sognerådet/byrådet. Gårdene, der ikke straks blev udstykket, blev til gartnerier. Jorden var god og afsætningsmulighederne ideelle med en voksende storby i nærheden. Omkring 1950 var der 25 gartnerier, mange med drivhuse.

Under krigen var besættelsesmagten synlig og mærkbar i Avedøre. Avedøreljren husede en del tropper, som ofte foretog marchture op og ned ad vejene, og der var en del problemer med piger, som syntes, at de tyske soldater var flotte. Senere under krigen etableredes prøvestandene nede ved den gamle flyveplads ved Gammel Køge Landevej, hvor tyske flymotorer kørte i flere dage for, at man kunne være sikker på, at de var stabile. Der er del historier om modstandsfolk i området – mest kendt er måske førstelærer Aabos opbevaring af våben i bistader bare 100 meter fra Avedøreljren. Der nødlandede et allieret fly på Avedøresletten i 1943. De var sikre på, at de var over Sverige. Besætningen blev ved landingen arresteret af tyskerne.

En helt ny periode for Avedøre startede med efterkrigstidens planlægning for København og omegn. Fingerplanen fra 1947 sørgede for, at byen og boligområderne voksede ud i "fingre" langs S-banerne og med grønne områder mellem fingrene, således også langs Køge Bugt, hvor "Den grønne kile" stadig fastholdes som grønt rekreativt område og, som giver Avedøreområdet et luftigt og rekreativt præg. I 1972 kom S-toget for første gang til Avedøre, og Dronning Margrethe og prins Henrik stod af og hørte på borgmester Martin Nielsen tale og militærmusik fra Avedøreljren, inden de tog videre syd på ad "Køgebugt-fingeren".

I en paralleludvikling til Fingerplanen blev Avedøre Holme sidst i 1950-erne udlagt til Danmarks største industriområde for miljøbelastende produktion. Det enestående rørskovsområde blev inddæmmet, og i 1966 åbnede den første virksomhed på Avedøre Holme.

Avedøre havde store ubebyggede arealer, der kunne udstykkedes til parcelhuse, og det blev således i høj grad parcelhusbyggeriet, som kom til at præge udviklingen i Avedøre. Mange udstykninger begyndte som sommerhusområder, der langsomt efter byggemodning overgik til helårsbebyggelse. I 1954 dannede de fleste af grundejerforeningerne "Fællesrepræsentationen af grundejerforeninger i Avedøre", som formåede at repræsentere det meste af Avedøre i forhandlinger med Glostrup Kommune. Der var altså et vist lokalt selvstyre i Avedøre, som netop skyldtes afstanden til Glostrup. Der lå et særligt "rådhus" på Avedøre Tværvej, som kunne bruges af indbyggerne i Avedøre, så de ikke altid skulle den lange vej til Glostrup.

Når man boede i Avedøre kunne man beskrive sit tilhørsforhold sådan: Glostrup Kommune, Brøndbyøster Sogn, Hvidovre Postdistrikt. I 1965 oprettedes Avedøre Sogn, og der blev opført en midlertidig "vandrekirke", som dannede rammen om kirkelivet i 13 år.

I 1966 opførtes Egevolden, det første almennyttige boligområde, som udbyggedes i begyndelsen af 1970'erne med de høje røde huse, det Nye Egevolden med de første elevatorer i Avedøre.

Efter et mindre prøveprojekt, Frydenhøjparken, blev Avedøre Stationsby opført gennem 1970'erne. Stationsbyen blev et skoleeksempel på det totalplanlagte byggeri, hvor rationaliteten i planlægningen var udstrakt til at omfatte forventningerne til beboernes liv, og hvor lokaliseringen til den offentlige trafik var optimal med en S-station på byens dørtærskel. Stationsbyen var især tænkt som boliger for arbejderne i industriområdet på Avedøre Holme. Sådan var planen. Glostrup Kommune havde store projekter i gang for at placere Avedøre centralt i Storkøbenhavn både som Industriområde, trafikknudepunkt og handelscentrum, og alligevel var der plads til rekreative områder - endnu lå de store gartnerier som fremtidens muligheder.

Opførelsen af Avedøre Stationsby faldt sammen med to udviklinger, som satte sit præg på de efterfølgende årtier. Kommunalreformen nåede til Københavns Amt i begyndelsen af 1970'erne, og ét af resultaterne var flytningen af Avedøre fra Glostrup til Hvidovre Kommune, som fandt sted den 1. april 1974.

This entry was posted on Tuesday, August 19th, 1000 at 9:59 am and is filed under
You can follow any responses to this entry through the [Comments \(RSS\)](#) feed. Both comments and pings are currently closed.